

ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКОВИХ ХАРАКТЕРИСТИК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Пасічник Вікторія, Пітин Мар'ян, Бубела Олег

Львівський державний університет фізичної культури ім. Івана Боберського

Анотації:

Формування, збереження, зміцнення та відновлення здоров'я молодого покоління, забезпечення його життєдіяльності – одне з основних завдань держави. Передусім, воно актуалізується у дошкільному віці, коли відбувається створення базових компонентів формування особистості дитини. Наявна система дошкільної освіти в Україні потребує якісного реформування в контексті переходу до диференціації навчання. За таких обставин значно підвищується роль фізичного виховання у системі дошкільної освіти, потенціал якого не лише у впливі на рухову сферу, а й на духовну, особистісну та соціальну. При цьому необхідний диференційований підхід, який враховує вік, стан здоров'я, фізичної підготовленості, а також типологічні особливості нервової системи дітей дошкільного віку. *Мета дослідження:* визначити вікові особливості дітей дошкільного віку за поведінковими характеристиками. *Матеріал і методи:* дослідження проводилося на базі дошкільних навчальних закладів м. Львова та Львівської області у 2017 році. Усього у дослідженні взяли участь 1188 дітей дошкільного віку, серед них 418 дітей (216 хлопчиків, 202 дівчаток) молодшого дошкільного віку (3–4 роки), 350 – (180 хлопчиків, 170 дівчаток) середнього дошкільного віку (4–5 років) та 420 – (211 хлопчиків, 209 дівчаток) старшого дошкільного віку (5–6 років) та 78 вихователів-педагогів. У роботі застосовано такі методи дослідження: загальнонаукові (аналіз, узагальнення даних літературних джерел); педагогічні (констатувальний експеримент); анкетування, математичної статистики. Зазначено, що в процесі фізичного виховання педагогам необхідно дотримуватися диференційованого підходу, який враховує типологічні особливості нервової системи дітей 3–6 років. Встановлено, що серед дітей дошкільного віку траплялися усі типи нервової системи з тенденцією до переважання дітей з врівноваженою нервовою системою. Співвідношення кількості дітей 3–6 років із різними типами нервової системи була майже однаковою в усіх вікових підгрупах дівчаток і хлопчиків.

Ключові слова:

поведінкові характеристики, діти, дошкільний вік.

Age features of behavioral characteristics of preschool children.

The formation, preservation, strengthening and restoration of the health of the younger generation, the protection of its vital activity is one of the main tasks of the state. First of all, it is actualized at the preschool age, when the creation of the basic components of the child's personality formation is taking place. The existing system of preschool education in Ukraine requires qualitative reform in the context of the transition to differentiation of education. Under such circumstances, the role of physical education in the system of preschool education significantly increases, its potential is not only in the impact on the motor sphere, but also on the spiritual, personal and social. This requires a differentiated approach, taking into account the age, state of health, physical fitness, as well as typological features of the nervous system of preschool children. The purpose of the study: to determine the age characteristics of preschool children by behavioral characteristics. Material and methods: the study was conducted on the basis of pre-school educational institutions in Lviv and the Lviv region in 2017. A total of 1,188 pre-school children participated in the study, including 418 children (216 boys, 202 girls) of preschool age (3-4 years), 350 (180 boys, 170 girls) of preschool age (4-5 years) and 420 - (211 boys, 209 girls) of the senior preschool age (5-6 years) and 78 educators-teachers. The following research methods are applied in the work: general scientific (analysis, generalization of data from literary sources), pedagogical (ascertaining experiment), questioning, mathematical statistics. It is noted that in the process of physical education teachers need to follow a differentiated approach that takes into account the typological features of the nervous system of children 3-6 years old. It has been established that among children of preschool age all types of nervous system have occurred with a tendency to predominance of children with a balanced nervous system. The ratio of the number of children aged 3-6 with different types of nervous system was almost the same in all age groups of girls and boys.

behavioral characteristics, children, preschool age.

Возрастные особенности поведенческих характеристик детей дошкольного возраста.

Формирование, сохранение, укрепление и восстановление здоровья молодого поколения, защита его жизнедеятельности – одна из основных задач государства. Прежде всего, она актуализируется в дошкольном возрасте, когда происходит создание базовых компонентов формирования личности ребенка. Существующая система дошкольного образования в Украине требует качественного реформирования в контексте перехода к дифференциации обучения. При таких обстоятельствах значительно повышается роль физического воспитания в системе дошкольного образования, потенциал которого не только во влиянии на двигательную сферу, но и на духовную, личностную и социальную. При этом необходим дифференцированный подход, учитывающий возраст, состояние здоровья, физической подготовленности, а также типологические особенности нервной системы детей дошкольного возраста. Цель исследования: определить возрастные особенности детей дошкольного возраста по поведенческим характеристикам. Материал и методы: исследование проводилось на базе дошкольных учебных заведений г. Львова и Львовской области в 2017 году. Всего в исследовании приняли участие 1188 детей дошкольного возраста, среди них 418 детей (216 мальчиков, 202 девочки) младшего дошкольного возраста (3-4 года), 350 – (180 мальчиков, 170 девочек) среднего дошкольного возраста (4-5 лет) и 420 – (211 мальчиков, 209 девочек) старшего дошкольного возраста (5-6 лет) и 78 воспитателей-педагогов. В работе применены следующие методы исследования: общенаучные (анализ, обобщение данных литературных источников), педагогические (констатирующий эксперимент), анкетирование, математической статистики. Отмечено, что в процессе физического воспитания педагогам необходимо соблюдать дифференцированный подход, который учитывает типологические особенности нервной системы детей 3-6 лет. Установлено, что среди детей дошкольного возраста случались все типы нервной системы с тенденцией к преобладанию детей с уравновешенной нервной системой. Соотношение количества детей 3-6 лет с различными типами нервной системы было почти одинаковым во всех возрастных подгруппах девочек и мальчиков.

поведенческие характеристики, дети, дошкольный возраст.

Постановка проблеми. Національно-культурне відродження України актуалізувало багато проблем життєдіяльності суспільства. Тому формування, збереження, зміцнення та відновлення здоров'я молодого покоління, забезпечення його життєдіяльності – одне з

основних завдань держави [1]. Передусім, воно актуалізується у дошкільному віці, коли відбувається створення базових компонентів формування особистості дитини, базовий розвиток його особистісних «механізмів» поведінки, формування нових рухових, психомоторних, інтелектуальних та морфофункціональних взаємозв'язків як вищої біологічної і соціальної єдності в діяльності людини як особистості [7, 8, 9, 11, 12].

Наявна система дошкільної освіти в Україні потребує якісного реформування в контексті переходу до диференціації навчання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я у 2016 році 250 млн дітей мають затримку розвитку, а тому втрачають можливість повною мірою реалізувати власний потенціал. Це питання набуває особливої уваги, оскільки погіршення здоров'я в ранньому дитинстві має довготривалі та часто незворотні наслідки, серед них – хронічні захворювання в дорослому віці, низька академічна успішність, погане матеріальне становище тощо [4]. У всіх розвинутих країнах іде інтенсивна пропаганда здорового способу життя, який за оцінкою ВООЗ забезпечує 50% здоров'я населення. Одним з найбільш важливих факторів, які сприяють цьому, може бути оптимальна рухова активність.

За таких обставин значно підвищується роль фізичного виховання у системі дошкільної освіти, потенціал якого не лише у впливі на рухову сферу, а й на духовну, особистісну та соціальну [5, 6]. Дослідники відзначають наявність взаємозв'язку між інтелектуальним, моральним, емоційним, соціальним розвитком і руховою діяльністю, станом здоров'я дитини [5, 10], що обумовлює доцільність застосування такої системи навчання і виховання, яка передбачає інтегрований освітній, виховний, оздоровчий ефект. При цьому необхідний диференційований підхід, який враховує вік, стан здоров'я, фізичної підготовленості, а також типологічні особливості нервової системи дітей 3–6 років. В контексті сказаного вивчення особливостей поведінки дітей є значущим при розробці педагогічних дій, спрямованих на всебічний гармонійний розвиток дітей дошкільного віку.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до теми НДР кафедри теорії і методики фізичної культури Львівського державного університету фізичної культури на 2017–2020 рр. «Теоретико-методичні аспекти оптимізації рухової активності різних груп населення» (протокол № 4 від 17.11.2016).

Мета дослідження – визначити вікові особливості дітей дошкільного віку за поведінковими характеристиками.

Матеріал і методи дослідження: дослідження проводилося на базі дошкільних навчальних закладів м. Львова та Львівської області у 2017 році. Усього у дослідженні взяли участь 1188 дітей дошкільного віку, серед них 418 дітей (216 хлопчиків, 202 дівчаток) молодшого дошкільного віку (3–4 роки), 350 – (180 хлопчиків, 170 дівчаток) середнього дошкільного віку (4–5 років) та 420 – (211 хлопчиків, 209 дівчаток) старшого дошкільного віку (5–6 років) та 78 вихователів-педагогів. У роботі застосовано такі методи дослідження: загальнонаукові (аналіз, узагальнення даних літературних джерел); педагогічні (констатувальний експеримент); анкетування. На основі спостереження педагог відмічав поведінку, найбільш характерну для дитини в типових ситуаціях (рухливість, засипання, перехід до бадьорості, перехід з одного виду діяльності на інший), що інформувало о рухливості нервових процесів.

Обробку одержаного матеріалу проводили за допомогою стандартних методів параметричної статистики з використанням програми статистичного аналізу – IBM SPSS 20.

Результати дослідження та їх обговорення. Поведінка особистості обумовлюється не лише вродженими властивостями нервової системи, але й впливами на її організм під час виховання і навчання, а також цілеспрямованим і систематичним тренуванням нервових процесів. Враховуючи це, педагог може спрямовувати діяльність дітей, сприяти тренуванню у них потрібних властивостей нервової системи. Тому навіть збудливий тип, якому притаманні сильні збуджувальні процеси, завдяки тренуванню може розвинути здатність до сильного

гальмування [3]. Ідивідуальні особливості дитини за типом нервової системи необхідно враховувати для того, щоб не допускати зривів нервової діяльності при оволодінні дітьми фізичними навичками. Особливої уваги потребують діти «крайніх» типів, «збудливі» і «слабкі», які частіше хворіють невротами [2]. Тому при плануванні фізкультурно-оздоровчих занять потрібно враховувати особливості кожної дитини.

Дані нашого опитування дозволили з'ясувати думку педагогів щодо працездатності дітей 3–6 років (рис. 1). Отримані результати показали, що для 27,72 % дівчаток та 26,38 % хлопчиків 4-ого року життя характерна висока працездатність, для 66,83 % та 63,44 % – відповідно середня і для 5,45 % дівчаток та 10,18 % хлопчиків властива швидка втомлюваність.

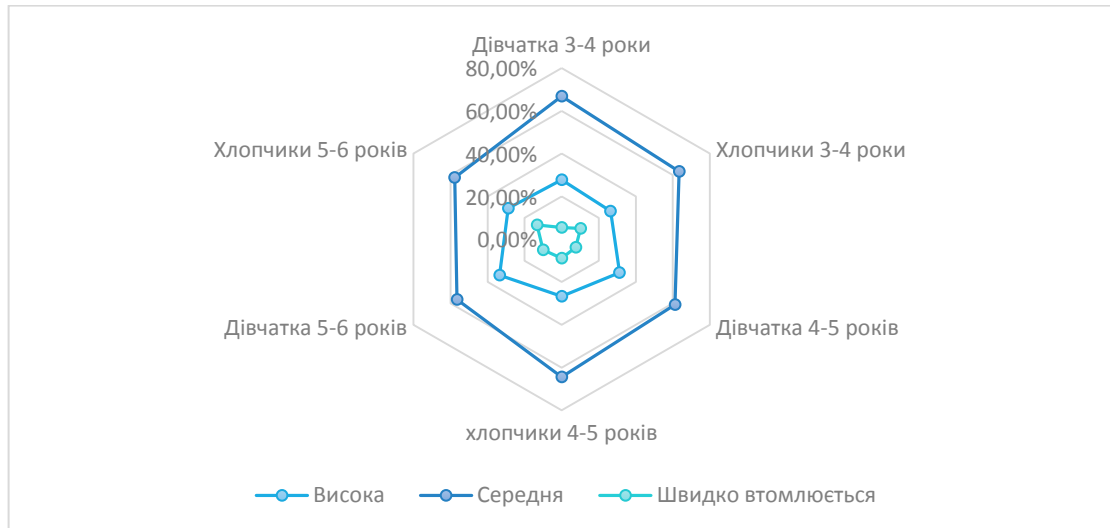

Рис. 1. Працездатність дітей 3–6 років, (%)

Подібна тенденція щодо характеристики працездатності прослідковується у дітей протягом 5-ого та 6-ого років життя. Наприклад для більшості дітей характерна середня працездатність (61,17 % дівчат та 64,4 % хлопчиків 5-ого року) та (56,45 % та 57,81 % відповідно 6-ого року). У 31,17 % дівчаток та 26,66 % хлопчиків 5-ого року та 33,49 % та 28,90 % відповідно 6-ого року життя встановлено середню працездатність. Серед дітей цього віку також як і у дітей 4-ого року було найменше осіб, яким притаманна низька працездатність (7,66 % дівчатка та 8,90 % хлопчики 5-ого року) і (10,06 % та 13,29 % відповідно 6-ого року).

Зіставлення відповідей на запитання щодо настрою, який найбільш притаманний дитині виявило, що для 65,35 % дівчаток і 62,51 % хлопчиків 4-ого року, 67,05 % і 60,00 % дівчаток і хлопчиків 5-ого року та 70,81 % і 60,66 % відповідно 6-ого року характерний переважно рівний настрій. Вибуховий настрій притаманний 23,76 % і 19,90 % дівчаток і хлопчиків 4-ого року, 19,41 % і 27,22 % дівчаток і хлопчиків 5-ого року, 18,66 % і 24,17 % – 6-ого року відповідно. Частка дівчаток і хлопчиків із незадоволеним і плаксивим настроєм становила 10,89 % і 17,59 % протягом 4-ого року, 13,54 % і 12,78 % протягом 5-ого року, 10,53 % і 15,17 % протягом 6-ого року життя відповідно.

На запитання «Яке відношення у дитини до оточуючих?» респонденти зазначили, що переважна більшість дітей 3–6 років в основному мають дружні стосунки з оточуючими – 84,17 % дівчаток та 78,25 % хлопчиків 4-ого року, 79,41 % та 82,77 % – 5-ого року, 83,73 % і 81,04 % – 6-ого року відповідно. Лише 4,45 % і 7,40 % дівчаток і хлопчиків 4-ого року, 10,00 % і 5,00 % 5-ого року, 5,26 % і 7,10 % відповідно 6-ого року конфліктують з однолітками. Загальна кількість дітей дошкільного віку, які малоактивні у відношенні до оточуючих склала 11,38 % дівчаток та 14,35 % хлопчиків 4-ого року, 10,59 % та 12,23 % 5-ого року відповідно. Показник дівчаток 6-ого року склав 11,01 %, показник хлопчиків – 11,86 %.

І. НАУКОВИЙ НАПРЯМ

Визначено, що оптимальна рухова активність є важливою та необхідною для формування і зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку їхнього фізичного та розумового розвитку, покращення настрою й самопочуття. Рухова активність позитивно впливає на формування психофізичного статусу дитини, оскільки стимулює перцептивні, інтелектуальні процеси, ритмічні рухи [5]. Результати нашого опитування показують, що рухова активність є достатньо помірною у 43,56 % дівчаток і 45,11 % хлопчиків протягом 4-ого року, у 52,94 % і 41,66 % – протягом 5-ого року та 51,67 % і 44,07 % – відповідно протягом 6-ого року життя. Водночас відсоток дітей, які є дуже рухливі є достатньо високим (44,07 % і 42,89 % дівчаток і хлопчиків 4-ого року, 38,82 % і 51,11 % відповідно 5-ого року та 41,14 % і 47,39 % відповідно 6-ого року). Для найменшої кількості дітей дошкільного віку незалежно від віку та статі характерна малорухливість. Так, лише 12,37 % і 12,00 % дівчаток і хлопчиків 4-ого року малорухливі. Серед інших вікових груп таких осіб є менше. Наприклад, респонденти вказують, що лише для 8,24 % дівчаток та 7,23 % хлопчиків 5-ого року та 7,19 % і 8,54 % 6-ого року відповідно притаманна низька рухливість (рис. 2).

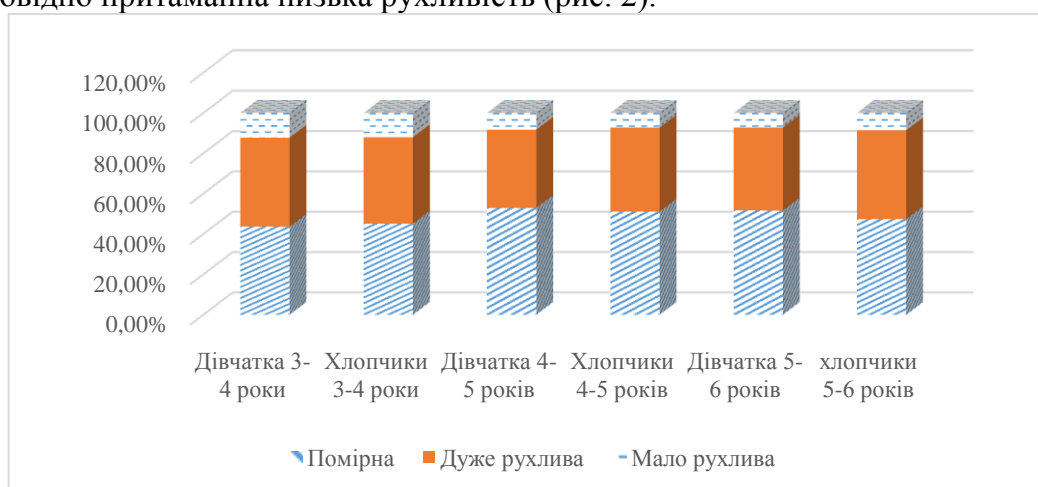

Рис. 2. Рухова активність дітей 3–6 років, (%)

Нами було з'ясовано думку педагогів щодо активності дітей. Експертам запропонували відповісти на запитання «Яка активність дитини на заняттях, у іграх, на прогулянках?». Більшість дітей на думку опитаних є активними, а саме 61,89 % дівчаток і 58,80 % хлопчиків протягом 4-ого року та 65,29 % і 66,11 % протягом 5-ого року відповідно. Загальна кількість дітей 6-ого року життя становила 64,59 % дівчаток і 68,24 % хлопчиків (рис. 3). Результати дослідження виявили, що для 19,30 % і 22,22 % дівчаток і хлопчиків 4-ого року, 20,58 % і 17,77 % – 5-ого року та 23,44 % і 17,07 % – 6-ого року відповідно характерна висока активність. Відносна кількість дітей, яким властивий пасивний характер діяльності становить 18,81 % дівчаток і 18,98 % хлопчиків 3–4 років, 14,13 % і 16,12 % – 4–5 років та 11,97 % і 14,69 % – 5–6 років відповідно.

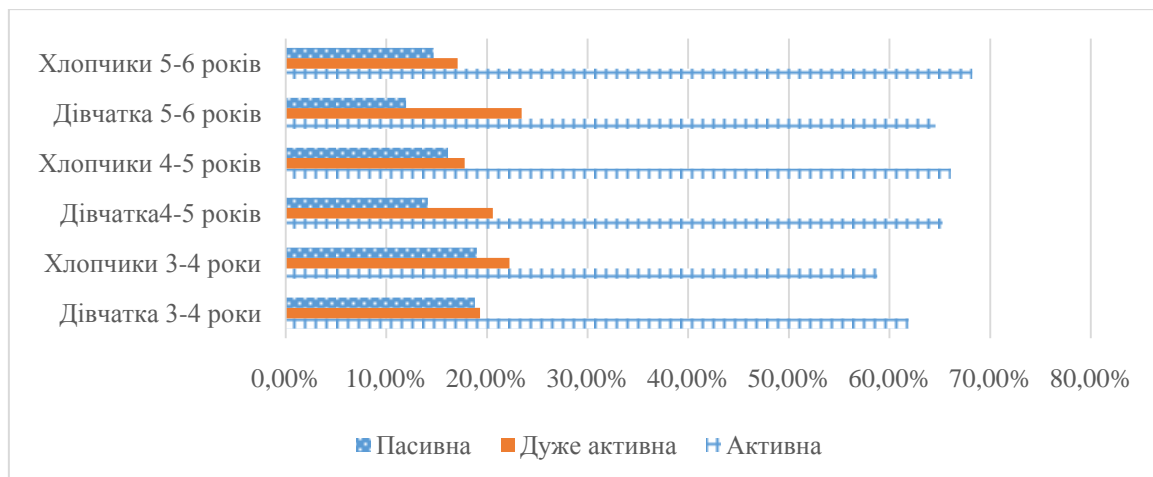

Рис. 3. Активність дітей 3–6 років на заняттях, у іграх, на прогулянках, (%)

У результаті опитування був визначений характер засипання дітей. Так, на думку фахівців, легкий характер засипання властивий 31,20 % і 43,52 % дівчаток і хлопчиків протягом 4-ого року, 44,11 % і 46,11 % протягом 5-ого року та 47,36 % і 35,54 % протягом 6-ого року відповідно. Повільний характер засипання властивий для 39,10 % і 37,50 % дівчаток і хлопчиків на 4-ому році, 31,17 % і 36,66 % на 5-ому році, 27,27 % і 33,64 % на 6-ому році життя відповідно. Разом з тим, нерегулярний характер засипання притаманний дівчаткам на 4-ому році – 29,70 %, на 5-ому – 24,72 %, на 6-ому – 25,37 %. Частка хлопчиків із нерегулярним засипанням становить 18,98 % на 4-ому році, 17,23 % – на 5-ому та 30,82 % – на 6-ому.

Аналіз відповідей експертів щодо тривалості переходу дитини до бадьорості, дозволив констатувати, що значна частина дітей обох статей протягом 3–6 років характеризується швидким переходом, так, кількість дівчаток і хлопчиків становить 77,30 % і 69,91 % в 3–4 роки, 74,70 % і 74,44 % в 4–5 років та 78,46 % і 67,29 % в 5–6 років відповідно. Найменшу кількість становили діти з дуже швидким переходом до бадьорості, зокрема, 9,40 % дівчаток і 12,50 % хлопчиків впродовж 4-ого року, 11,78 % і 10,00 % впродовж 5-ого року та 8,13 % і 15,63 % впродовж 6-ого року життя відповідно. Частка дівчаток і хлопчиків з тривалим (важким) переходом до бадьорості становила 13,30 % і 17,59 % на 4-ому році життя, 13,52 % і 15,56 % – на 5-ому та 13,41 % і 17,08 – на 6-ому відповідно.

За результатами опитування про характер переключення дитини з одного виду діяльності на інший нами було встановлено, що загалом найбільша частина дітей відзначається швидким переключенням, власне 77,23 % і 73,16 дівчаток і хлопчиків в 3–4 роки, 72,94 % і 80,55 % в 4–5 років, 81,33 % і 74,40 % в 5–6 років відповідно. Дуже швидке переключення властиве для 12,87 % дівчаток і 17,59 % хлопчиків на 4-ому році, 15,29 % і 11,68 % на 5-ому та 13,87 % і 14,23 % на 6-ому відповідно. Відносно невелика кількість дітей, для яких переключення з одного виду діяльності на інший відбувається важко становить 9,90 % дівчаток і 9,25 % хлопчиків 4-ого року життя, 11,77 % і 7,77 % – 5-ого року та 4,80 % і 11,37 % – 6-ого року відповідно.

Узагальнення результатів дослідження щодо особливостей поведінки дитини в типових ситуаціях дозволив визначити тип нервової системи. Згідно з рекомендаціями [2], число балів від 8 до 13 вказує на сильний урівноважений тип, від 13 до 18 – на сильний неуврівноважений тип, від 18 до 24 – на слабкий.

Аналіз результатів дає можливість констатувати, що серед дітей 3–6 років траплялися усі типи нервової системи з тенденцією до переважання дітей з врівноваженою нервовою системою (рис. 4).

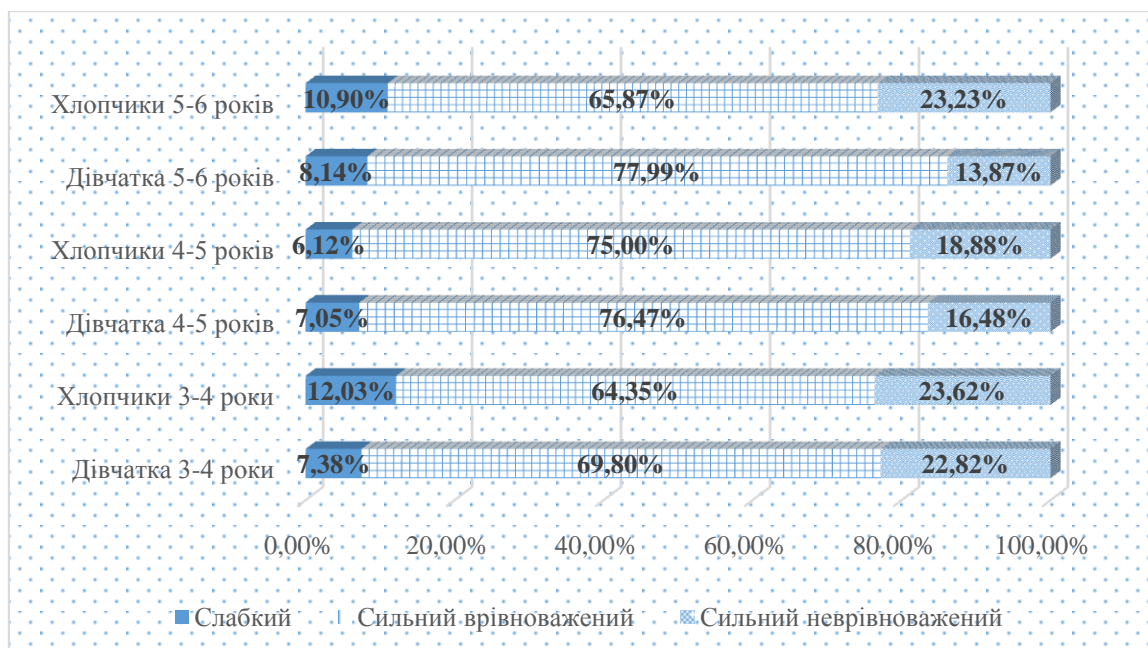

Рис. 4. Розподіл дітей 3-6 років за типами нервової системи

Як можемо бачити співвідношення кількості дітей дошкільного віку із різними типами нервової системи була майже однаковою в усіх вікових підгрупах дівчаток і хлопчиків.

Отож кількість дітей з сильним урівноваженим типом нервової системи була 69,80 % у дівчаток і 64,35 % у хлопчиків 4-ого року життя. Серед дівчаток і хлопчиків 5-ого та 6-ого року життя кількість дітей з урівноваженим типом нервової системи становила відповідно (76,47 % і 75,00 %) та (77,99 % і 65,87 %).

Кількість дітей із слабким типом нервової системи була найменшою та практично однаковою в усіх вікових підгрупах – 6,12–12,03 %, тоді як із сильним неуврівноваженим типом нервової системи 13,87– 23,62 %.

Висновки. Узагальнення отриманих даних дає можливість стверджувати, що серед дітей дошкільного віку траплялися усі типи нервової системи з тенденцією до переважання дітей з врівноваженою нервовою системою. Співвідношення кількості дітей 3–6 років із різними типами нервової системи була майже однаковою в усіх вікових підгрупах дівчаток і хлопчиків. Диференційований підхід у створенні організаційно-педагогічних умов фізкультурно-оздоровчих занять дітей дошкільного віку з урахуванням їх типологічних особливостей нервової системи сприятиме підвищенню ефективності процесу фізичного виховання.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в дослідженні соціально-емоційного розвитку зазначеного контингенту дітей.

Список літературних джерел:

Referernces:

1. Галаманджук Л. Л., Єдинак Г. А., Балацька Л. А., Кубай Г. В. Динаміка показників фізичного стану дітей у період 3–6 років. Молодий вчений. 2017. №3 (43). С. 143–145.
2. Зайцев А.А., Конеева Е.В., Полещук Н.К., Соллогуб С.А. Физическое воспитание дошкольников: Учеб. пособие. Калинингр. ун-т. Калининград, 1997. 71 с.
3. Павелків Р. В., Цигипало О.П. Дитяча психологія: Навч. посіб. К.: Академвидав, 2015. 432 с.
4. Павлова Ю. Федечко О. Засоби фізичного виховання у програмах раннього розвитку дитини. Спортивна наука України. 2017. № 3 (79). С. 26–33.

1. Galamandzhuk L. L., Yedynak H. A., Balatska L. L. A., Kubai H.V. In Dynamics of indicators of physical condition of children in the period of 3-6 years. Young scientist 2017. No. 3 (43). Pp. 143-145.
2. Zaitsev A.A., Koneeva E.V., Poleshchuk N.K., Sollogub S.A. Physical education of preschool children: Tutorial. Kaliningrad. un-t. Kaliningrad, 1997. 71 pp.
3. Pavelkov R. V., Tsyhypalo O. P. Children's Psychology: Teaching. manual K. : Akademvydav, 2015. 432 pp.
4. Pavlova Yu. Fedechko O. Means of physical education in programs of early child development. Sports Science of Ukraine. 2017. No. 3 (79). Pp. 26-33.

5. Пангелова Н. Є. Формування гармонійно розвиненої особистості дітей дошкільного віку в процесі фізичного виховання : [монографія] Переяслав-Хмельницький : ФОП Лукашевич О. М., 2013. 432 с.

6. Пасічник В. М. Удосконалення фізичних і розумових здібностей у фізичному вихованні дітей старшого дошкільного віку з використанням інтегрально-розвивальних м'ячів [Текст]: дис. ... канд. наук з фіз. виховання та спорту : 24.00.02. Л., 2014. 298 с.

7. Пасічник В. Специфічні принципи фізичного виховання дітей дошкільного віку в умовах інклюзивної освіти. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2017. Вип. 4. С. 203–208.

8. Developmental potential in the first 5 years for children in developing countries. S. Grantham-McGregor, Y. B. Cheung, S. Cueto [et al.]. *Lancet*. 2007. Vol. 369. P. 60–70.

9. Iedynak G, Galamandjuk L, Dutchak M, Balatska L, Herasymchuk A. Effectiveness of different options when teaching children basic movements due to certain handedness. *Journal of Physical Education and Sport*. 2017; 17(2): 582–589. DOI:10.7752/jpes.2017.02088.

10. Pasichnyk V, Melnyk V, Levkiv V, Kovtsyn V. Effectiveness of integral-developmental balls use in complex development of physical and mental abilities of senior preschool age children. *Journal of Physical Education and Sport*. 2015; 15 (4): 775 – 780. DOI:10.7752/jpes.2015.04118.

11. Strategies to avoid the loss of developmental potential in more than 200 million children in the developing world. P. L. Engle, M. M. Black, J. R. Behrman [et al.] *Lancet*. 2007. Vol. 369. P. 229–242.

12. Wilczkowski E. Wychowanil firyczne dzieci w wieku przedszkolnym. Piotrkow Trybunalski, 2012. 286 p.

5. Panhelevova N. E. Formation of harmoniously developed personality of children of preschool age in the process of physical education: [monograph] Pereiaslav-Khmelnytskyi: Lukashevych O. M., 2013. 432 p.

6. Pasichnyk V. M. Improvement of physical and mental abilities in the physical education of children of the senior preschool age using integral-developing balls [Text]: Diss. ... Candidate Sciences of Phys. Education and Sports: 24.00.02. L., 2014. 298 p.

7. Pasichnyk V. Specific principles of physical education of children of preschool age in the conditions of inclusive education. *Physical culture, sports and health of the nation*. 2017. Ed. 4. Pp. 203–208.

8. Developmental potential in the first 5 years for children in developing countries. S. Grantham-McGregor, Y. B. Cheung, S. Cueto [et al.]. *Lancet*. 2007. Vol. 369. P. 60–70.

9. Iedynak G, Galamandjuk L, Dutchak M, Balatska L, Herasymchuk A. Effectiveness of different options when teaching children basic movements due to certain handedness. *Journal of Physical Education and Sport*. 2017; 17(2): 582–589. DOI:10.7752/jpes.2017.02088.

10. Pasichnyk V, Melnyk V, Levkiv V, Kovtsyn V. Effectiveness of integral-developmental balls use in complex development of physical and mental abilities of senior preschool age children. *Journal of Physical Education and Sport*. 2015; 15 (4): 775 – 780. DOI:10.7752/jpes.2015.04118.

11. Strategies to avoid the loss of developmental potential in more than 200 million children in the developing world. P. L. Engle, M. M. Black, J. R. Behrman [et al.] *Lancet*. 2007. Vol. 369. P. 229–242.

12. Wilczkowski E. Wychowanil firyczne dzieci w wieku przedszkolnym. Piotrkow Trybunalski, 2012. 286 p.

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1293597>

Відомості про авторів:

Пасічник В. М.; orcid.org/0000-0002-6381-1471; vikapaska@gmail.com, Львівський державний університет фізичної культури, вул. Тадеуша Костюшка, 11, Львів, 79000, Україна.

Пітин М. П.; orcid.org/0000-0002-3537-4745; Львівський державний університет фізичної культури, вул. Тадеуша Костюшка, 11, Львів, 79000, Україна.

Бубела О. Ю.; orcid.org/0000-0001-6815-4143; Львівський державний університет фізичної культури, вул. Тадеуша Костюшка, 11, Львів, 79000, Україна.